

LEVELEK A SZERKESZTŐSÉGHEZ

Alábbiakban közöljük Ternyilla Mihály hozzászólását Dr. Kozma László cikkéhez és Dr. Kozma László erre vonatkozó válaszát. Dr. Kozma László „100 éves a telefon” című cikke lapunk 1976. októberi számában a 289. oldalon jelent meg.

Tisztelt Szerkesztőség!

Dr. Kozma László akadémikusnak a Híradástechnika című lapban megjelent és a Magyar Postamúzeumot is érintő cikkének egyes megállapításaihoz szeretnék néhány észrevételt fűzni.

A cikk kétségbe vonja Puskás Tivadarnak a telefonközpont feltalálása körüli érdemeit, és azt mondja, hogy „a központ olyan természetes ötlet volt, hogy nem fűződik egy feltaláló nevéhez sem.” A továbbiakban azt állítja, hogy „a Posta múzeumában őriznek egy másolatot Edison egyik leveléről, amelyben megemlíti, hogy tudomása szerint Puskás Tivadar vetette fel először a telefonközpont gondolatát”. Majd így folytatja: „...Ha el is fogadjuk, hogy a Posta múzeumában őrzött másolat egy valódi levélről készült, akkor is elképzelhetetlen, hogy Puskás, aki bizonyítottan kiváló üzletember volt, nem jelentett volna be szabadalmat a központra.”

Kozma professzor úr megállapításával szemben a tény az, hogy a Magyar Postamúzeum semmiféle levélmásolattal nem rendelkezik a fenti üggyel kapcsolatban. Ellenben a Postamúzeum birtokában van Edisonnak az az eredeti fényképe, amelyet ő Magyarországon való látogatása alkalmával már Puskás Tivadar halála után a Puskás családnak ajándékozott. Erre a fényképre Edison sajátkezűleg a következő szöveget írta: To Mrs Albert von Puskas Thomas A. Edison Theodore Puskás Was the first man in the world to sugges the central station for the telephone

T. A. E.

(Puskás Tivadar volt az első ember a világon, aki a telefonközpont gondolatát felvetette.)

Kozma professzor úr azt is állítja, hogy „Puskás egyébként nem volt Edison munkatársa, csupán üzleti összeköttetésben álltak rövid ideig.” Majd zárójelben így folytatja: „Ellenben volt Edisonnak egy magyar származású belső munkatársa: Fodor István, akiről Edison sokszor nyilatkozott igen elismerően.”

Nézzük meg ezek után, hogyan vélekedik a kérdéssel a Kozma professzor úr által is nagyrabecsült Fodor István. Fodor a Balla Ignác által szerkesztett és 1912-ben kiadott Edison tanulmányának „Edison és a magyarok” című fejezetében a következőket írja:

„Puskásról ezeket mondta nekem Edison: Én a magam részéről kezdetben nem láttam egyebet a telefonban, mint valami újabb távirófényt, melynek révén egyik állomásról a másikra híreket lehet továbbítani. Amerikában eredetileg a telefon csak arra lett volna hivatva, hogy pótolja azokat a távirókészülékeket, melyek a tőzsdei érdekek miatt bizonyos számra redukálódtak. Puskás volt az, aki kifejtette azt a tervet, hogy a telefont a nagy nyilvánosság részére is hozzáférhetővé kell tennünk. Oly központot tervezett, amelybe tetszés szerinti számú előfizető kapcsolható be és melynél a beszélgetéseket a telefonközpont alkalmazottai irányítanák. Az A nevű előfizető tehát ne csupán a B nevűvel beszélhessen, mint eddig, közös vonalon, hanem A éppen úgy érintkezhesen B-vel, mint C, D stb. nevű előfizetővel. A telefonbeszélgetések irányítása tehát Puskás Tivadar ideája volt. Ez körülbelül 1877-ben történt.”

Ezt tehát Fodor állítja, aki pedig mint Kozma professzor úr is kifejtette, Edison közeli munkatársa volt. Azt pedig, hogy Puskás Tivadar is Edison közvetlen munkatársa volt, a Magyar Postamúzeum birtokában levő, a Puskás családtól vásárolt számos okmány és Edison levél tanúsítja. Sőt Puskás Tivadar volt az aki az Edisonsól nyert engedély birtokában ruházta át öccsére Puskás Ferencre az „Európai Edison Telefon Társaságnak” Ausztria-Magyarország területére kiterjedő teljhatalmú képviselőt. (V. ö. a Magyar Posta 1931 évi V. évfolyam 259. o.)

Helyesbítésre szorul az a közlés is, hogy „Nálunk 1930-ban került sor Budapest és Bécs között az első erősített távkábel üzembehelyezésére.

A valóság az, hogy a budapest—bécsi távkábel 1927. augusztus 15-én került üzembe.

Kérem a helyreigazítások szíves közlését.

Budapest, 1976. december 16.

Tisztelettel:

Ternyilla Mihály

a Magyar Postamúzeum vezetője.

Ternyilla Mihálynak — a Postamúzeum vezetőjének — észrevételeire az alábbiakat jegyezném meg.

A telefont a múlt század második felében nagyon sokan találták fel, csak éppen Belinek sikerült első ízben egy valamelyest használható készüléket összehozni. Ez 1876-ban történt, de csak a folyadékmikrofon vált alkalmassá beszédátvitelre, valamikor ennek az évnak a második felében és valószínűleg ennek felhasználásával hozták létre az első bostoni központot 1877-ben. (Ebben az időben Edison az izzólámpa kérdéssel foglalkozott, megfelelő szénest keresett a szál számára. Közben észrevette, hogy a szén átmeneti ellenállása változik a nyomással, tehát alkalmas mikrofon céljaira. Ebben még csak préselt korong alakban szerepelt a szén és ezért ez sem volt kifogástalan. A szénszemcsék használatát Hummings találta fel 1881-ben.)

Hol van itt Puskás szereplése? Ő 1876 vége felé érkezik ki az Egyesült Államokba, mint ismeretlen 32 éves fiatalember. Hogy mi van már mögötte? Nem lehet sokat tudni róla. A legjobb Puskás életrajz Pap János tollából 1960-ban jelent meg (a Terra adta ki Puskás Tivadar címen). Sok mindennel foglalkozott már változó szerencsével. Pap János szerint halott már Bell találmányáról és a fejében megfogalmazódott a központ gondolata. Jelentkezik Belinél, aki azonban nem fogadja, ezért Edisonhoz fordul. Valahogyan bejut hozzá, tény az, hogy Puskás közel két évig Monroe-ben dolgozik Edisonnak „találmány-gyárában” és ott egyebek közt foglalkozhat telefonközpont elképzeléseivel is. 1878 áprilisában Edison és Puskás szerződést kötnek, amelyben szó van Edisonnak szénmikrofon találmányáról (1877. július 30.) és főleg a „fonográf”-ról és amely szerződés értelmében Puskás Londonban mint Edison képviselője üzleti tevékenységet hivatott folytatni.

A szerződésben a központ nem kerül megemlítésre. Ezzel szemben Pap János azt állítja, hogy Puskás 1877-ben Londonban bejelenti telefonközpontjának szabadalmi igényét, de hogy a szabadalmat megkapta volna, arról nincs szó!

Puskás nevét tudtommal egy idegen nyelvű közlemény sem említi. Az annak idején (1932) megjelent híres szakkönyv „Telephony” (Herber és Procter) a mikrofonnal kapcsolatban felsorol legalább egy tucat nevet, viszont a központtal kapcsolatban senkit sem említ meg, hanem azt állítja, hogy miután összeköttetési igények jelentkeztek, „so the telephone exchange sprang into being” (I. kötet 255. o.), vagyis hogy a központ egyszerűen létrejött!

Mármost itt van Edison dedikált fényképe és Fodor Istvánnak 1912-ben megjelent írása: Edison és a magyarok. Először is elnézést kérek, hogy én valahogy levélre emlékeztem, amelynek csak másolatát adta ki a család. Most megnéztem a képet Pap János könyvében. Ez lenne tehát az egyetlen bizonyítékunk, amelynek alapján igényelhetnők nemzetközi sikon a telefonközpont feltalálásának dicsőségét Puskás Tivadar számára. A képek két hibája van: nincs dátum rajta és nem Puskás Tivadarnak van címeze, hanem Albert öccse feleségének. A kép után ítéve a kép ajándékozása jóval Puskásnak 1893-ban bekövetkezett halála után történt. A dedikálás lehetett csupán egy udvarias gesztus. Abban az időben, amikor Edison és Puskás aktív levelezésben voltak, és ezek közül Pap János szerint sok a Postamúzeum tulajdonában van, miért nincs utalás a központ feltalálására? Vagy amikor 1879-ben a már „tökéletes” központot felavatták Saratoga-ban és az emelvényen ott ül-

tek együtt Edison és Bell, nem lett volna alkalom Puskás nevét megemlíteni az egyik beszédben, hogy neve belekerüljön egy újságba. Sajnos, ez a dedikált fénykép csak nekünk beeses, de Puskás hírnevének megerősítésére nem igen alkalmas.

Fodor István könyve majdnem 20 évvel Puskás halála után jelent meg, amikor Edison szavaira visszaemlékezik, rögtön arra a gondolatra készítetik az embert, hogy miért nem írt erről korábban?

Telefonközpontnak mint alapötletnek tehát nincs szabadalma. Amikor Puskás 1877/78-ban központtervén dolgozott, már létezett egy központ Bostonban. Lehet, hogy erről akkor még Edison sem vett tudomást, ő jó pár évig játékszernek tartotta a telefont.

Restellem, hogy eltévesztettem a bécsi távkábel üzembe he-

lyezésének esztendejét. Én akkoriban egyetemre jártam, minden szünetben az EIVRT-ben dolgoztam és egyik hyáronfőh magyaráztam el a Posta műszerészeinek a József központban a kábelmérő vizsgálóasztal használatát. Ez pedig csak 1930 előtt lehetett, mert 1930 áprilisában már mint kész mérnök Belgiumban, az antwerpéni Bell Telephone-ban dolgoztam.

Köszönöm Ternyüla kartársnak, hogy foglalkozott a „100 éves a telefon” c. cikkemmel és méltányolom az észrevételeit. Egyben köszönöm a t. Szerkesztőségnek, hogy alkalmat adtak a viszontválaszra.

Budapest, 1977. április 9.

Dr. Kozma László
ny. egyetemi tanár